

V. Charitonová

CHARITONOVÁ, V. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Zemědělská mládež jako specifická sociální skupina*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (1) : 57-68.

Specifika pracovních a mimopracovních podmínek zemědělské mládeže jsou posuzována ve dvojím vztahu. Jednak vzhledem k celkové zemědělské populaci, tzn. ke starší generaci, a jednak vzhledem k nezemědělské mládeži žijící na venkově. Ve srovnání s celkovou zemědělskou populací se liší zemědělská mládež především úrovní vzdělání, mechanizovaností práce, vyšším zájmem o zlepšení pracovního zařazení, kritičtějším hodnocením občanské vybavenosti a možnosti kulturního a společenského života, větší potenciální mobilitou, včetně odchodu ze zemědělství a migrace z vesnice. Vzhledem k nezemědělské mládeži má zemědělská mládež horší časové a hygienické podmínky práce, lepší dosažitelnost pracoviště, vyšší výdělky a projevuje větší zájem o meziodvětovou mobilitu, avšak menší zájem o odstěhování z obce.

sociální postoje; specifika životních podmínek

Orientace výzkumu na sociální postavení, zájmy a potřeby mladé generace byla vyvolána především praktickými důvody, které vycházely z nutnosti stabilizace mladých pracovníků v zemědělství a vyrovnávání pracovních a životních podmínek ve městě a na vesnici.

Článek vychází z výsledků výzkumu mládeže pracující v zemědělství, provedeného ve VÚEZVŽ v Praze v r. 1976, které komplexněji charakterizují specifické rysy této sociální skupiny (K r ů č e k, 1977).

Zemědělská mládež je biosociální, věková a generační skupina, která je částí zemědělského obyvatelstva. Zároveň je však součástí veškeré pracující mládeže v ČSSR, s jejími věkovými, generačními, sociálními a kulturními specifiky. Tato dualita sociální příslušnosti implikuje vliv rozdílných sociálních prostředí, sociálních a kulturních vzorů, tradic, norem a požadavků, které formují povahu potřeby zemědělské mládeže, celou její sociální a kulturní tvářnost.

Její sociální charakteristiky vzato hypoteticky, oscilují mezi pracovním a životním prostředím, úrovní a způsobem života celé zemědělské populace a příslušnými charakteristikami nezemědělské mládeže, které vzhledem ke smíšenému zemědělsko-nezemědělskému charakteru venkovské populace a dalším vlivům, jako jsou např. prostředky masové komunikace, bezprostředně ovlivňují zemědělskou mládež.

Tato dualita sociálního formování zemědělské mládeže odráží procesy vědecko-technické revoluce v zemědělství, procesy industrializace a strukturálních přeměn, sblížování zemědělské a průmyslové práce, městského a venkovského způsobu života. Odráží zároveň dosud existující rozdíly mezi generacemi pracovníků v zemědělství, vztah mezi minulostí a budoucností zemědělské výroby a práce v zemědělství i rozdíly v podmínkách práce a života mezi zemědělstvím a průmyslem, venkovem a městem.

Specifické rysy zemědělské mládeže jsme se pokusili na základě těchto úvah operacionalizovat zkoumáním rozdílů mezi pracovními a mimopracovními podmínkami a některými životními orientacemi zemědělské mládeže oproti celé zemědělské populaci. Zároveň srovnáváme tyto charakteristiky zemědělské mládeže s, nezemědělskou mládeží, bydlící na vesnici, k čemuž bylo použito materiálů z výzkumu Šimý (1977).

HLAVNÍ SPECIFIKA ZEMĚDĚLSKÉ MLÁDEŽE VE SROVNÁNÍ S CELOU ZEMĚDĚLSKOU POPULACÍ

Tato specifika se týkají pouze některých oblastí pracovních a mimopracovních podmínek, neboť většinou jsou tyto podmínky i jejich percepce obdobné, jako u celé zemědělské populace.

Pro mládež pracující v zemědělství je ve srovnání s celou zemědělskou populací charakteristická výrazně vyšší úroveň vzdělání. Vyjadřuje to více než dvakrát menší podíl pracovníků s pouhým základním vzděláním (21,9 % : 47,7 %) a podstatně větší zastoupení pracovníků s učňovským vzděláním (52 % : 30 %), při mírně vyšším podílu středoškolačů (23,3 % : 19,7 %) a zhruba stejném podílu vysokoškolačů (2,7 % : 2,5 %).

Přitom se hlavní rozdíl mezi mládeží a celou zemědělskou populací (rozdíl v podílu pracovníků s pouhým základním vzděláním) v budoucnu dále prohloubí v důsledku zvyšujícího se podílu vyučených a absolventů středních zemědělských škol mezi mladými pracovníky, přicházejícími do zemědělství.

Ve srovnání s celou zemědělskou populací došlo u zemědělské mládeže v souvislosti s technickým rozvojem a procesy koncentrace a specializace zemědělské výroby k výraznějšímu zvýšení úrovně mechanizovanosti práce a většímu zastoupení práce s plně mechanizovaným automatizovaným zařízením. Se složitými stroji a plně mechanizovaným zařízením pracuje 23,9 % mladých pracovníků proti 15 % celé zemědělské populace, s automatickým zařízením 2 % proti 1,1 %.

V důsledku těchto procesů se v práci mládeže také podstatněji snížila fyzická namáhavost, zvýšila se její zajímavost, možnost uplatnit znalosti, vlastní přístupy apod. U mládeže se však výrazněji než u celé zemědělské populace zvýšilo pracovní tempo. Vcelku lze říci, že se mládež více než ostatní zemědělská populace podílí na pozitivních změnách v charakteru zemědělské práce.

I když se ve všech sledovaných časových charakteristikách práce (sezónnost, uspořádání pracovního dne, množství přesčasové práce, počet volných dnů) v souvislosti se zmíněnými procesy situace zemědělské mládeže v posledních letech zlepšilo, ve srovnání s celou zemědělskou populací nebylo toto zlepšení nijak výrazné. Přes pomalejší pokrok v této oblasti má zemědělská mládež v současné době více volných dnů a častěji čerpá celou dovolenou, než je tomu v průměru zemědělské populace.

Z řady časových charakteristik práce zemědělská mládež nejčastěji záporně pocituje :

- omezené možnosti čerpat dovolenou v období podle vlastní volby (36,3 %)
- časté pracovní špičky (32,8 %)

- dlouhou pracovní dobu (28,4 %)
- časně ranní nástupy do práce (25,7 %)
- pouze jeden volný den v týdnu (22,6 %)
- sezónnost (22,1 %).

Lze předpokládat, že zemědělská mládež prožívá tyto nepříznivé okolnosti své práce, které se promítají do celého životního způsobu, intenzivněji než ostatní zemědělská populace, kromě jiného též rychlejším a obecnějším přejímáním životního standardu, běžného v celé společnosti. Bude pravděpodobně v menší míře ochotna trvale tyto nepříznivé okolnosti své práce snášet.

Mezi mládeží a celou zemědělskou populací prakticky není rozdílu ve vybavení pracovišť hygienickými a sociálními zařízeními, přestože se struktura pracovišť, na nichž mládež převážně pracuje, poněkud liší. Mladí pracovníci v průměru příznivěji, než celá zemědělská populace, hodnotí podmínky ochrany zdraví a bezpečnosti práce.

V rozporu s očekáváním, zemědělská mládež v souvislosti s procesy koncentrace a specializace zemědělství zatím jen o málo častěji, než celá zemědělská populace, měnila pracoviště. Lze konstatovat, že sociálně skupinové důsledky strukturální přestavby zemědělství jsou u mládeže celkem pozitivní, zatímco záporně jsou pocítovány častěji starší a střední generaci.

Dosažitelnost pracoviště se rovněž u zemědělské mládeže zatím příliš nezměnila a ani co se týče spokojenosti s ní, se neliší od celé zemědělské populace. Přesto je do budoucna třeba počítat s urychlením procesu oddělování místa bydliště a pracoviště, který se pravděpodobně silněji projeví u mládeže, zejména u mladých pracovníků v řídicí sféře.

Jak způsobem stravování po dobu pracovního dne, tak jeho hodnocením se zemědělská mládež téměř neliší od zemědělské populace. Domů na oběd dochází 41 % populace, 18,5 % si nosí jídlo z domova a pouze 30 % se stravuje v závodních jídelnách. Tento způsob nevyhovuje pětině dotazovaných. Tato situace do značné míry souvisí s tím, že v mladých rodinách s malými dětmi obvykle žena zůstává doma a připravuje obědy. Je ovšem také určena dosavadními nevyhovujícími podmínkami společného stravování v zemědělských podnicích. Z řady pramenů lze usuzovat, že zemědělská mládež má o závodní stravování větší zájem než ostatní zemědělská populace. Požadavek na zlepšení péče podniku o závodní stravování se u zemědělské mládeže dostal na druhé místo mezi požadavky na zlepšení péče o pracovníky.

Jak ukazuje tab. I, jsou průměrné čisté výdělky zemědělské mládeže ve srovnání s celou zemědělskou populací nižší (index = 96,9). Rozdíly jsou jak v menším podílu nízkých výdělků, tak také v menším podílu nejvyšší kategorie výdělků. První rozdíl souvisí s vyšší kvalifikací mladých pracovníků, resp. s nižším podílem nekvalifikovaných pracovníků mezi mládeží, druhý hlavně s kratší pracovní praxí zemědělské mládeže.

Na utváření postojů a motivů obvykle působí pracovní a mimopracovní podmínky komplexně. Ale některé základní otázky, jako je bydlení, vybavenost obce a možnosti společenského a kulturního života, lze zvláště u mládeže počítat mezi významné stabilizační faktory.

Získání bytu je pro mládež problémem, který ovlivňuje často rozhodování o místě pracoviště nebo typu práce. Mladí zemědělci nejčastěji bydlí v rodinných domcích nebo zemědělských usedlostech, buď vlast-

Kategorie odměny	Zemědělská populace		Nezemědělská populace	
	mládež do 30 let	celkem	mládež do 30 let	celkem
do 1000,— Kčs	0,68	4,16	3,97	2,90
1001,— až 2000,— Kčs	57,53	47,56	59,92	47,18
2001,— až 3000,— Kčs	40,41	44,30	32,94	44,43
3001,— až 4000,— Kčs	1,37	3,98	3,17	5,34
Celkem	99,99	100,00	100,00	99,85
Průměrná odměna v Kčs	1924,—	1986,—	1859,—	2018,—

ních (30 %), nebo rodičů či příbuzných (31,5 %). Ve srovnání se zemědělskou populací je mezi mládeží pochopitelně nižší procento vlastníků rodinných domků či usedlostí (60,7 % : 30 %) a zhruba dvakrát více jich bydlí u rodičů či příbuzných (31,5 % : 15,7 %). Na druhé straně se v bydlení na vesnici promítá dopad sociální politiky, orientované na zlepšení životních podmínek mladých pracovníků v zemědělství, zejména v přidělování podnikových a stabilizačních bytů, ve kterých bydlí cca 30,7 % mládeže, tj. dvakrát více než činí průměr u zemědělské populace. Jiné typy bydlení nejsou na vesnici příliš časté.

Zemědělská mládež je s bytovou situací poměrně spokojena, ale přesto o něco méně, než zemědělská populace (73,8 % : 78,9 %), přičemž mládež celkově projevuje větší zájem o zlepšení. V přáních se častěji objevuje preference méně tradičních typů bydlení, než je samostatně stojící rodinný domek, např. rodinné dvojdomky, řadové domky, nebo bytové domy o dvou i více podlažích.

Ke způsobu bydlení na vesnici se tradičně váže osobní doplňkové hospodářství. Dá se říci, že pro zemědělskou mládež osobní hospodářství ztrácí původní ekonomický charakter významného zdroje obživy a přebírá spíše funkci rekreační a zájmovou. Přesto možnost mít osobní hospodářství, ať už je chápána z kteréhokoliv hlediska, je kladně hodnocena zhruba 80 až 85 % pracovníků, bez velkých rozdílů mezi generacemi nebo zemědělským a nezemědělským obyvatelstvem. Z vlastních činností, týkajících se osobního hospodářství, se jedná především o zahrádkářství a chov drobného hospodářského zvířectva. Zahrádkářstvím se zemědělská mládež zabývá poněkud méně často než zemědělská populace (73,5 % : 79,5 %), ale výraznější rozdíl je ve vztahu k chovu drobného hospodářského zvířectva, který je časově náročnější a vyžaduje denní péči. Oproti 76,3 % zemědělské populace se jím zabývá 62,8 % zemědělské mládeže a skoro čtvrtina o něj nemá zájem ani v budoucnu.

Zájem o trvalé usídlení na vesnici je převážně určován možnostmi uspokojování základních i odvozených životních potřeb. U mládeže se dá předpokládat, ve srovnání se starší generací, menší vliv tradice a spjatosti s venkovským způsobem života, ale naopak větší tlak na vyrovná-

vání pracovních a životních podmínek mezi městem a vesnicí. Ovšem v hodnocení některých důležitých prvků vybavenosti obce zemědělskou mládeží a zemědělskou populací nejsou rozdíly příliš výrazné (tab. II).

II. Hodnocení jednotlivých aspektů života na vesnici (v % nespokojených) — Evaluation of the different aspects of life in the village (percentage of dissatisfied respondents)

Sledované aspekty života na vesnici	Zemědělská mládež	Zemědělská populace
Kulturní možnosti	63,78	58,93
Společenské možnosti	39,23	30,71
Rekreační možnosti	38,99	39,50
Tělovýchovné a sportovní možnosti	37,50	33,33
Jesle, mateřské školy, dětská hřiště	29,46	25,82
Nákup a služby	26,16	28,21
Možnost dobrého zaměstnání	21,77	16,97
Školy, družiny	21,37	22,15
Dobrá výdělek	13,71	11,86
Dobré bydlení	10,48	9,90
Dobré spojení do města nebo střediskové obce	10,00	9,23
Dobré možnosti dopravy do zaměstnání	4,08	7,39

Oproti zemědělské populaci jsou zemědělskou mládeží výrazněji negativně hodnoceny společenské možnosti, kulturní možnosti, možnosti dobrého zaměstnání, dostatek jeslí, školek a hřišť. Výhrady k některým prvkům vybavenosti, zvláště co se týče kulturních a společenských možností, jsou ale spíše konstatujícího a hodnotícího charakteru. I když by bylo žádoucí jejich zlepšení, nepatří většinou k silným nebo rozhodujícím impulzům pro změnu bydliště. Naopak mezi prioritní požadavky zemědělské mládeže na zkvalitnění občanské vybavenosti patří dostatek jeslí, mateřských škol a dětských hřišť (27,7 %), rozšíření opraven a ostatních služeb (12,3 %), obchodní sítě (11,5 %) a bytové výstavby (10,7 %). Ve srovnání s těmito základními potřebami, nároky na kulturní, společenské a sportovní zařízení ustupují do pozadí. Přitom spokojenost s vybaveností obce je relativně vysoká, i když u mládeže nižší než u celé zemědělské populace (62 % : 68,4 %), a u obou skupin převládá názor, že se v posledních třech až pěti letech zlepšila.

Úvahy o změně bydliště, v důsledku občanské vybavenosti, se objevují častěji u zemědělské mládeže, a to spíše v budoucnu (33,8 % oproti 19,2 % zemědělské populace), ale příliš se neliší v názorech na typ sídla, kde by chtěli trvale žít. Všeobecně je největší zájem o trvalé bydlení ve větší střediskové obci s dobrou občanskou vybaveností (63 až 65 %) nebo v malém městě (9 až 10 %).

Otázky mimopracovního času a kulturního a společenského využití ve volném čase patří mezi často diskutované problémy. Je zřejmé, že náplň volného času je do určité míry závislá na možnostech, které poskytuje občanská vybavenost, ale na druhé straně je záležitostí sociální,

v níž se promítají některé znaky životního způsobu. Vzhledem k tomu, že vztah k těmto potřebám není vázán na věkovou ani jiné sociální skupiny, lze usuzovat, že problém kulturního a společenského života na vesnici má širší charakter.

Rozdíly v hodnocení množství volného času nejsou příliš výrazné, přestože mezi mládeží je více těch, kteří ho mají dostatek a méně stěžujících si na jeho nedostatek (zhruba kolem 3 %).

Polemiky, které se týkají využívání volného času vycházejí obvykle ze srovnávání jeho množství věnovaného aktivním činnostem a pasivní konzumaci kulturních hodnot.

Struktura těchto činností odpovídá materiálním a sociálním podmínkám, které byly na vesnici pro trávení volného času vytvořeny. U mládeže i zemědělské populace převládají činnosti, které souvisejí s bydlením na vesnici, tzn. možnost mít domácí dílnu, zahrádku, chovat drobné zvířectvo, provozovat myslivost apod. Výraznější zájmy zemědělské mládeže oproti zemědělské populaci se týkají aktivního sportu, studia, včetně sledování odborných pořadů v rozhlase a televizi, exkurze, četby atd. (tab. III).

III. Pořadí aktivit volného času (v %) — Order of the activities in leisure time (in per cent)

Aktivity volného času	Zemědělská mládež	Zemědělská populace
Četba	90,08	83,88
Kutílství	81,25	80,55
Zahrádkářství	73,51	79,51
Chov drobného hospodářského zvířectva	62,83	76,30
Turistika, včetně mototurismu	50,00	58,96
Aktivní sport	43,59	26,54
Studium	41,59	33,87
Myslivost	23,73	21,69
Sběratelství	16,94	11,84
Umělecká činnost	16,67	15,11

Specifika v pracovním a mimopracovním postavení zemědělské mládeže vedou k rozdílům v potenciální mobilitě (tab. IV). Vyšší uvažovanou vnitropodnikovou mobilitu mládeže lze hodnotit spíše kladně, jako snahu po realizaci profesně pracovních potřeb mládeže a zlepšení pracovních podmínek. Tyto snahy spojené ovšem často s mimopracovními podmínkami (např. možnosti podniku uspokojit bytové požadavky mladých lidí) ústí v častější mezipodnikovou mobilitu. Ve větší míře je také mezi mládeží rozšířena meziodvětvová potenciální mobilita, snaha odejít ze zemědělství, což se týká zejména pracovníků v průběžných profesích. Přestože zemědělská mládež má větší zájem o změnu pracovního místa než je tomu u starších pracovníků, rozdíly nejsou příliš výrazné. Jsou to rozdíly v rámci celkové vysoké stability zemědělských pracovníků. Dá se

IV. Potenciální mobilita (v %) — Potential mobility (in per cent)

Typ uvažované mobility	Zemědělská mládež		Zemědělská populace	Nezemědělská populace
	výzkum mládeže	výzkum pracovních podmínek	výzkum prac. podmínek	výzkum prac. podmínek
Vnitropodniková	14,4	9,6	8,3	13,9
Mezipodniková	12,7	12,3	8,0	1,51
Meziodvětvová	18,4	13,7	9,7	7,1
Stabilní a nerozhodní	54,5	64,4	74,0	63,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0

řící, že mládež je značně stabilizovanou a integrovanou částí zemědělské populace, pokud jde o vztah k bezprostřednímu pracovnímu místu, i pokud jde o vztah k podniku a práci v zemědělství (tab. V).

V. Váha jednotlivých pohnutek k potenciální mobilitě — Significance of different motivations of potential mobility

Snaha dosáhnout	Zemědělská mládež		Zemědělská populace		Nezemědělská mládež	
	pořadí	%	pořadí	%	pořadí	%
Lepších výdělkových možností	1	14,4	1	10,1	1	15,1
Výhodnější pracovní doby	2	6,8	2	4,5	6—7	1,2
Lepších možností bydlení	3	4,8	5	2,0	2	5,9
Lepšího využití kvalifikace	4	4,1	6	1,8	3	5,7
Menší fyzické namáhavosti práce	5	2,7	3	3,8	6—7	1,2
Lepšího pracovního prostředí	6	2,0	4	2,7	4	4,4
Zajímavější práce	7	1,4	7	0,9	5	2,8

Při podobné hierarchii pohnutek potenciální mobility má pro mládež větší význam zlepšení bytové situace, lepší využití kvalifikace, a také lepší platové možnosti, což souvisí i s celkovou orientací mládeže na pracovní postup.

Shrneme-li hlavní rozdíly mezi sociálními charakteristikami zemědělské mládeže a celé zemědělské populace, jedná se zejména o tyto odlišnosti :

- vyšší úroveň kvalifikace a větší zájem dále si kvalifikaci zvyšovat
- vyšší úroveň a výraznější trend rozvoje mechanizovanosti práce
- výraznější pozitivní změny v charakteru práce a její přitažlivosti
- výraznější pozitivní změny v ochraně zdraví a bezpečnosti práce
- celková nižší úroveň výdělků, spojená hlavně s kratší pracovní praxí
- silnější zájem o lepší pracovní zařazení

- častější bydlení v podnikové a stabilizované výstavbě
- výraznější potřeba pomoci při řešení bytového problému
- větší zájem o netradiční typy bydlení
- preference časově méně náročných forem osobního hospodářství
- kritičtější hodnocení kulturních a společenských možností na vesnici, možností dobrého zaměstnání a umístění dětí v předškolních zařízeních
- kritičtější hodnocení občanské vybavenosti bydliště, zejména pokud jde o služby a obchodní síť
- větší množství volného času
- větší zájem o aktivní sport, studium a četbu
- vyšší potenciální mobilita vnitropodniková, mezipodniková i mezi-odvětvová
- zdůraznění lepších možností bydlení, využití kvalifikace, výděлку a výhodnější pracovní doby jako mobilitních pohnutek
- častější úvahy o případné změně bydliště.

Tyto poznatky naznačují, že zemědělská mládež je sociální skupinou, které se podstatněji dotýká inovace v pracovní sféře a která se i v mimopracovním životě vyznačuje vyššími nároky na uspokojování některých životních potřeb, čímž vyvíjí pozitivní tlak na jejich zlepšení.

HLAVNÍ SPECIFIKA ZEMĚDĚLSKÉ MLÁDEŽE VE SROVNÁNÍ S NEZEMĚDĚLSKOU MLÁDEŽÍ BYDLÍCÍ NA VENKOVĚ

Ve srovnání s nezemědělskou venkovskou mládeží mají mladí pracovníci v zemědělství následující úroveň vzdělání: zhruba stejný podíl pracovníků se základním vzděláním při nižším zastoupení vyučených (52 % : 57 %), mírně vyšším zastoupení středoškoláků (23,3 % : 21 %), avšak znatelně vyšším podílu vysokoškolsky vzdělaných pracovníků (2,7 % : 1,2 %). Větší podíl pracovníků s vyšším vzděláním (středním a zejména vysokoškolským) je pro zemědělskou mládež (a zemědělství vůbec) charakteristický. V rozvoji učňovského vzdělání zemědělská mládež dosud zaostává za nezemědělskou.

Pokud jde o charakter vykonávané práce, je u zemědělské mládeže více rozšířena ruční práce (20,5 % : 15,1 %) při menším zastoupení automatizované práce (2,0 % : 5,2 %).

Výrazně horší jsou u zemědělské mládeže některé časové charakteristiky práce. Zvláště se to týká souvislého volna, které je pro mladé lidi důležitou životní hodnotou. Téměř třetina mladých zemědělců měla v době výzkumu méně než pět volných dnů v měsíci, zatímco u nezemědělské mládeže tento podíl činil jen necelých 8 %. Sedm až osm volných dnů v měsíci mělo 25,1 % zemědělské a 74 % nezemědělské mládeže. Poměrně menší rozdíly jsou v čerpání celé dovolené (84,9 % proti 88,9 %). U zemědělské mládeže však v posledních letech došlo k pronikavějším změnám v časových podmínkách práce, než u nezemědělské mládeže, a ty jsou vysloveně kladně hodnoceny. Týkají se uspořádání pracovního dne, odstraňování sezónních výkyvů, množství přesčasové práce, a zvláště počtu volných dnů v týdnu a možností čerpání dovolené. Jde tedy zároveň o proces vyrovnávání časových podmínek práce mezi zemědělskou a nezemědělskou mládeží bydlící na vesnici.

Vybavenost pracovišť zemědělské mládeže hygienickým zařízením je podstatně horší než u nezemědělské mládeže (šatny — 65,7 % : 90,9 %; umývárny — 76 % : 95 %; sprchy — 47,3 % : 77,0 %; záchody — 68,5 % : 90,9 %; místnosti pro svačiny — 39,7 % : 68,9 %). I když u zemědělské mládeže došlo v posledních letech k zlepšování ochrany zdraví a bezpečnosti práce, tento pozitivní vývoj je pomalejší než u nezemědělské mládeže, čímž se rozdíly ještě prohlubují.

Důležitou hodnotou pracovních podmínek zemědělské mládeže ve srovnání s nezemědělskou je výrazně příznivější dosažitelnost pracoviště, která šetří mimopracovní čas mladých zemědělců a pozitivně ovlivňuje celý způsob jejich života. Jde pravděpodobně také o jeden z důležitých stabilizačních momentů, působících na zemědělskou mládež.

V souvislosti s tím se ovšem zemědělská mládež podstatně liší od nezemědělské způsobem stravování během pracovního dne. Mnohem častěji se chodí stravovat domů (41 % : 4 %) a v mnohem menší míře se stravuje v závodních jídelnách s teplou stravou (26,7 % : 44,4 %).

V oblasti pracovního odměňování je situace zemědělské mládeže příznivější než nezemědělské (tab. I), a to zejména větším zastoupením pracovníků ve výdělkové kategorii 2001 až 3000 Kčs měsíčně. Průměrná měsíční čistá odměna činí 1924 Kčs oproti 1859 Kčs.

Srovnáme-li bytovou situaci zemědělské a nezemědělské mládeže, je nutno konstatovat, že zemědělská mládež bydlí méně často u rodičů a příbuzných (31,5 % : 44,4 %), méně často ve vlastních rodinných domcích (30 % : 39,4 %), ale podstatně častěji v podnikové a stabilizační výstavbě (30,8 % : 6,6 %), která byla určena převážně pro zemědělské obyvatelstvo. Mladí zemědělci jsou s bydlením spokojenější a projevují menší zájem o řešení své bytové situace, ale v názorech na nejvhodnější typ bydlení se příliš neliší od nezemědělské mládeže. Zájem o netradiční typy bydlení je otázkou vysloveně generační.

V nárocích na občanskou vybavenost se příliš zemědělská mládež neliší od nezemědělské, pokud jde o uspokojování základních potřeb. Výrazně kladněji hodnotí některé skutečnosti spojené s prací v zemědělství, jako např. možnost dobrého výdělku, možnost dobrého zaměstnání, doprava do zaměstnání, ale celková spokojenost s občanskou vybaveností je vyšší u mladých zemědělců.

Asi 33 až 34 % mládeže, zemědělské i nezemědělské, by v budoucnu uvažovalo o změně bydliště, ale zájem o okamžité přestěhování, především v důsledku občanské vybavenosti je silnější u nezemědělské mládeže (7,3 % : 2,3 %). Objevuje se také odlišný názor na typ sídla pro trvalé bydlení. Zatímco zemědělci, jak mladší, tak i starší, by spíše dali přednost dobře vybavené venkovské obci, u nezemědělců (a zvláště u mládeže) je silnější zájem o trvalé bydlení v malém městě (21,2 %), nebo okresním, krajském či jiném větším městě (17,4 %).

Přesto, že zemědělská mládež častěji pracuje v místě bydliště nebo v kratší vzdálenosti od něho, pociťuje ve srovnání s nezemědělskou mládeží častěji nedostatek volného času (dostatek uvádí 13,1 % : 20,9 % a naprostý nedostatek 9,2 % : 4,6 % nezemědělské mládeže). Ve vlastních činnostech volného času mládeže velké rozdíly nejsou. Výjimku činí pouze chov drobného hospodářského zvířectva, kterému se častěji věnují mladí zemědělci.

Pro zemědělskou mládež ve srovnání s nezemědělskou je charakteristická menší vnitropodniková i mezipodniková potenciální mobilita, avšak asi dvakrát vyšší uvažovaná meziodvětvová mobilita (tab. IV).

Přitom spokojenost s prací v zemědělství se u zemědělské mládeže neliší od celé zemědělské populace, ani od nezemědělské mládeže. Navíc územní stabilita spojená s bydlením na vesnici je u zemědělské mládeže vyšší než u nezemědělské.

Pro zemědělskou mládež mají ve srovnání s nezemědělskou téměř všechny sledované motivy uvažované mobility, kromě výhodnější pracovní doby (sezónnost, přesčasy, časné nástupy do práce v živočišné výrobě apod.) menší váhu (tab. V). Výhodnější pracovní doba je zřejmě hlavní pohnutkou uvažované mobility, již se zemědělská mládež liší od nezemědělské.

Hlavní sociální rozdíly mezi zemědělskou a nezemědělskou vesnickou mládeží lze shrnout do následujících charakteristik. Zemědělská mládež se liší :

- vyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných pracovníků
- nižší celkovou úrovní mechanizovanosti práce (větší podíl ruční práce)
- výrazně horšími časovými podmínkami práce, větší sezónností, menším počtem volných dnů v týdnu a horšími podmínkami čerpání dovolené
- výrazně horšími sociálně hygienickými podmínkami práce
- výrazně větší proximitou pracoviště a bydliště a lepší dosažitelností pracoviště
- tradičním způsobem stravování s menším rozsahem stravování v závodních jídelnách
- vyšší úrovní odměn
- častějším bydlením v podnikové a stabilizační výstavbě
- menším procentem vlastníků rodinných domků
- vyšší spokojeností s bytovou situací a menším zájmem o změnu bytu
- vyšší spokojeností s občanskou vybaveností
- menším množstvím volného času
- větším zájmem o chov drobného hospodářského zvířectva
- nižší vnitropodnikovou a mezipodnikovou potenciální mobilitou, avšak značně vyšší meziodvětvovou mobilitou spojenou s uvažovaným odchodem ze zemědělství
- menším zájmem o migraci z obce v důsledku nedostatečné občanské vybavenosti
- kladnějším hodnocením možnosti dobrých podmínek výdělku, zaměstnání a dopravy do práce na vesnici
- menším zájmem o bydlení ve městě.

Do těchto odlišností se promítají především rozdíly v podmínkách zemědělské a nezemědělské práce. V mnoha směrech však probíhá proces sblížování. V některých oblastech (úroveň vzdělání, úroveň odměn ap.) již prakticky došlo k vyrovnání. Některé výraznější rozdíly v pracovních podmínkách (hlavně časové podmínky práce) zřejmě motivují vyšší uvažovanou meziodvětvovou mobilitu zemědělské mládeže. Pokud jde o bydlení ve venkovských obcích, jsou pro zemědělskou mládež ně-

které jeho nevýhody, např. nedostatečná občanská vybavenost apod. ve větší míře kompenzovány výhodami bydlení na vesnici, dobrým zaměstnáním a možností dobrého výděлку.

Literatura

KRUCEK, Z.: Sociální postavení zemědělské mládeže. [Závěr. zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1977.

SIMA, J.: Vliv koncentrace a specializace zemědělské výroby a vědeckotechnického rozvoje na pracovní a životní podmínky pracovníků v zemědělství. [Závěr. zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1977.

Došlo dne 8. 1. 1979

ХАРИТОНОВА, В. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): *Сельскохозяйственная молодежь как специфическая социальная группа*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (1) : 57-68.

Специфика трудовых и нетрудовых условий с.-х. молодежи рассматривается в двойном отношении: во-первых, в рамках общей с.-х. популяции, т.е. по отношению к старшей генерации, и, во-вторых, по отношению к несельскохозяйственной, проживающей в селах, молодежи. По сравнению с общим с.-х. населением, с.-х. молодежь отличается, главным образом, уровнем образования, механизированностью труда, повышенным стремлением к повышению трудового статуса более критическим отношением к гражданской оснащенности и культурно-общественным мероприятиям, большей потенциальной подвижностью, включая уход из сельского хозяйства и миграцию из сел. По сравнению с несельскохозяйственной молодежью, у сельскохозяйственной хуже временные и санитарные условия труда, большее доступность рабочих мест, зарплаты и интерес к межотраслевой мобильности, меньше интерес к покиданию села.

социальные позиции; специфика бытовых условий

CHARITONOVÁ, V. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Agricultural Youth as a Specific Social Group*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (1) : 57-68.

The peculiarities of the working and out-of-work conditions of young people working in agriculture are evaluated in two relations: firstly, in view of the over-all agricultural population, i. e. in relation to the older generation, and secondly, in view of the non-agricultural youth living in the country. The young people in agriculture differ from the over-all population mainly in the level of education, mechanization of the work they do, greater interest in the improvement of their positions at work, more criticism in attitude to public amenities and possibilities of attending cultural and social events, higher potential mobility, including migration from agriculture and from the rural regions. As to their difference from non-agricultural youth, they have worse time and hygienic conditions of work, better accessibility of their places of work, higher earnings and higher interest in intersectoral mobility; on the other hand, they have less interest in leaving the community.

social attitudes; peculiarities of living conditions

CHARITONOVÁ, V. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Die landwirtschaftliche Jugend als spezifische soziale Gruppe*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 15, 1979 (1) : 000-000.

Die Spezifität der Arbeits- und Außerarbeitsbedingungen der in der Landwirtschaft tätigen Jugend wird in zweierlei Beziehung beurteilt. Einerseits hinsichtlich der gesamten landwirtschaftlichen Population, d. h. der älteren Generation und andererseits hinsichtlich der in der Landwirtschaft nicht beschäftigten Jugend, die auf dem Lande lebt. Im Vergleich zu der gesamten landwirtschaftlichen Population

unterscheidet sich die landwirtschaftliche Jugend vor allem durch das Bildungsniveau, durch den Mechanisierungsgrad der Arbeit, durch ein höheres Interesse für die Verbesserung der Arbeitseingliederung, durch eine kritischere Bewertung der sozialen Ausstattung und der Möglichkeit des kulturellen und gesellschaftlichen Lebens, durch eine höhere potentielle Mobilität einschließlich des Abgangs von der Landwirtschaft und der Migration aus dem Dorfe. Im Vergleich zu der in der Landwirtschaft nicht tätigen Jugend hat die landwirtschaftliche Jugend schlechtere Arbeitsbedingungen hinsichtlich der Hygiene und Arbeitszeit, eine bessere Erreichung der Arbeitsstelle, höhere Gehälter und sie äußert ein höheres Interesse für die zwischenzweigliche Mobilität, jedoch ein kleineres Interesse für die Übersiedlung aus dem Dorfe.

soziale Stellung; Spezifik der Lebensbedingungen

Adresa autorky:

Ing. Věra Charitonová, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy,
Dlážděná 6, 110 00 Praha 1
